

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА БЕЗПЕКА: СТРАТЕГІЧНІ ІМПЕРАТИВИ
INNOVATION-INVESTMENT SECURITY: STRATEGIC IMPROVEMENTS

У статті охарактеризовані проблеми та особливості інноваційно-інвестиційного розвитку галузей економіки України. Аналіз інноваційно-інвестиційної безпеки представлено у розрізі видів економічної діяльності в контексті їх інноваційного розвитку. Саме інноваційний розвиток та обсяги залучених інвестицій обґрунтовано як передумову економічної безпеки. В результаті, вдалося сформулювати стратегічні імперативи даного компонента економічної безпеки підприємства на рівні держави та підприємства.

Ключові слова: інновації, інвестиції, економічна безпека, підприємницька діяльність, прибутковість.

В статье охарактеризованы проблемы и особенности инновационно-инвестиционного развития отраслей экономики Украины. Анализ инновационно-инвестиционной безопасности представлен в разрезе видов экономической деятельности в контексте их инновационного развития. Именно инновационное развитие и объемы

привлеченных инвестиций обоснованно как предпосылку экономической безопасности. В результате, удалось сформулировать стратегические императивы данного компонента экономической безопасности предприятия на уровне государства и предприятия.

Ключевые слова: инновации, инвестиции, экономическая безопасность, предпринимательская деятельность, доходность.

The article describes the problems and features of innovation and investment development of Ukrainian economy sectors. The analysis of innovation and investment security is presented in the context of the types of economic activity in the context of their innovation development. It is innovation development and volumes of attracted investments that are grounded as a prerequisite for economic security. As a result, we succeeded in formulating the strategic imperatives of this component of the economic security of the enterprise at the state and enterprise levels.

Key words: innovations, investments, economic security, entrepreneurial activity, profitability.

УДК 658.15

Вартанова О.В.

д.е.н., професор кафедри міжнародних економічних відносин Київський національний торговельно-економічний університет

Постановка проблеми. Сучасний період розвитку світового господарства відзначається становленням новітньої глобальної економічної системи. На зміну індустріальному та постіндустріальному укладу світової економіки прийшов період економіки знань з притаманними йому певними особливостями. У сучасному глобалізованому просторі основою досягнення і підтримання сталого розвитку соціальних та економічних систем є використання досягнень науки і науково-технічного прогресу у матеріальній і нематеріальній сферах економіки з метою задоволення зростаючих потреб і вимог людини. Швидкість розробки та впровадження нових технологій набуває сьогодні турбулентного характеру і загострює економічну, а також технологічну конкуренцію. Задля формування і збереження конкурентних переваг підприємства повинні обирати і реалізовувати стратегії інноваційного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика антикризового економічної безпеки широко досліджується в наукових колах. Вагомий внесок у розвиток теорії і практики антикризового менеджменту зробили такі вчені, як: В.П. Мартиненко, О.О. Терещенко, С.Я. Салига, В.О. Василенко, А. Альтман, А.М. Ткаченко, Л.І. Ліголенко, А.М. Штангрет, І.О. Щербань та ін. Питання інноваційного та інвестиційного розвитку підприємницької діяльності розкриті в працях таких науковців як Бандура А.В., Бережна І.Ю., Вовок О.М., Іванов С.В., Кадирова Г.М., Киперман Г.Я., Кучерук Г.Ю., Мягких І.М., Назаров М.Г., Нечитайло У.П., Серов В.М., Стеченко Д.М., Шахманов Ф.І. та інших. Проте, питання інноваційно-

інвестиційної безпеки не знайшли свого достатнього відображення у працях науковців.

Постановка завдання. Незважаючи на значний історичний період досліджень і їх чисельність, сформований науковцями, теоретичний і прикладний базис інноваційної діяльності не став достатньою умовою для інноваційного розвитку вітчизняних підприємств, що підтверджується аналізом статистичної інформації. Відповідно, метою статті є обґрунтування стратегічних імперативів створення системи інноваційно-інвестиційної безпеки підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Система економічної безпеки покликана захистити підприємство від зовнішніх і внутрішніх загроз, надійно зберегти та ефективно використати її матеріальний і фінансовий потенціал. Безпека підприємницької діяльності тісно пов'язана з ризиками, які є невід'ємною складовою ринкової форми господарювання. Ризик – це вид небезпеки, на яку необхідно реагувати. Однак ніякі людські здібності не здатні ліквідувати ризик. Існують лише способи полегшення його наслідків. Безпека підприємництва спрямована на усунення чи зменшення ризику економічних збитків. Ризик у господарській діяльності підприємства залежить від його віку. Що довше підприємство існує, то менша ймовірність зазнати невдачі. У розвинутих країнах приблизно дві третини малих підприємств припиняє свою діяльність через три роки після заснування і лише 40–45% із новостворених фірм функціонує на ринку понад 10 років. Стійкість підприємства до внутрішніх і зовнішніх загроз і його економічна безпека будуть вищими, якщо підпри-

емство працює в рамках первинної місії, має чіткі цілі і стратегію функціонування та розвитку [1].

Аналіз теоретико-методологічних підходів до трактування поняття «інвестиційна безпека» дає можливість стверджувати, що дана категорія є багатогранною, визначається багатьма чинниками і має свої особливості відносно різних національних економік, регіонів галузей і окремих суб'єктів господарювання, оскільки відображає здатність економіки залучати та найбільш ефективно розподіляти й використовувати фінансові ресурси, що формуються в процесі інвестування з метою забезпечення стабільного розвитку та за необхідності структурної перебудови економічної системи залежно від умов сучасності [2].

Забезпечення інноваційної безпеки, у свою чергу, сприяє розширенню присутності на світових ринках високотехнологічних товарів, технологічним змінам у виробництві, генеруванню та впровадженню інновацій в економіці. Більшість дослідників акцентують увагу на захисті інтересів держави та сталому економічному розвитку за умов забезпечення конкурентоспроможності, розширеного відтворення, ринкових перетворень, покращання добробуту тощо [2].

З цих визначень однозначно зрозуміло, що інвестиційно-інноваційна безпека значною мірою залежить від впливу іноземного капіталу, домінуючу частину якого на сучасному етапі забезпечують транснаціональні компанії (ТНК) [2].

Одним із найважливіших інструментів оцінки та рейтингування інноваційного розвитку країн Європи є інноваційне табло (Innovation Union Scoreboard – IUS), що представляє систему показників науково-технічної та інноваційної діяльності

і на основі якого розраховується зведений індекс інновацій (SII-Summary Innovation Index) для кожної європейської країни.

Україна на сьогодні не включена до списку країн, що оцінюються за допомогою Табло на регулярній основі. Проте сучасні євроінтеграційні виклики вимагають провести таке порівняння згідно з відповідними методологічними рекомендаціями. 25 показників Табло систематизовані у вісім груп, за якою з яких розраховується відповідне узагальнене значення. У свою чергу зведений індекс інновацій розраховується як середнє арифметичне з цих восьми індикаторів. На основі отриманих результатів визначається статус країни з чотирьох можливих: інноваційний лідер; активний інноватор; помірний інноватор; інноватор, що формується; та складається відповідний рейтинг (рис. 1) [3].

Україна має статус "Інноватор, що формується" зі значенням зведеного індексу 0,206, випереджаючи Болгарію (0,175). Найближчим конкурентом, якого Україна може наздогнати, є Румунія (0,219). Загалом же значення зведеного індексу інновацій для України є вдвічі меншим за середнє по країнах ЄС (0,544).

Однією із складових даного зведеного індексу є показник рівня інвестицій від підприємств (індекс «Інвестиції фір»). Даний індекс, окрім загального рівня інвестицій, відбиває також рівень спрямування їх в інноваційну діяльність.

Фінансування науково-дослідної діяльності й комерціалізацію інновацій можуть здійснювати як ринкові інститути, так і інститут держави. Інституціональні практики фінансування інноваційної діяльності в Україні наразі не розвинені. У роз-

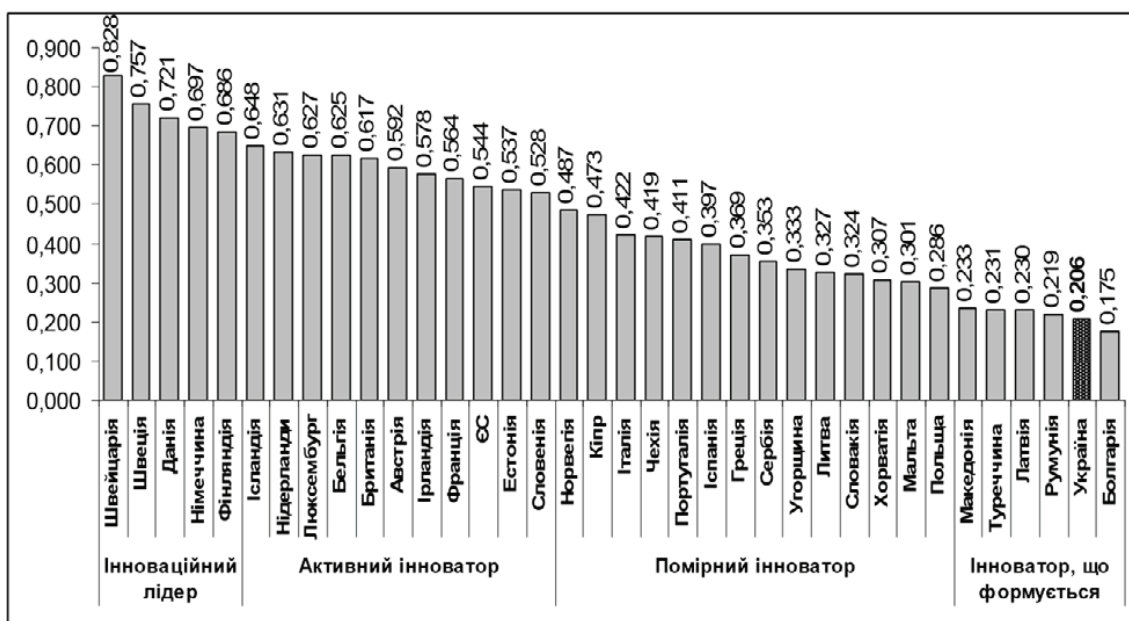

Рис. 1. Зведений індекс інновацій країн ЄС, України та можливих конкурентів

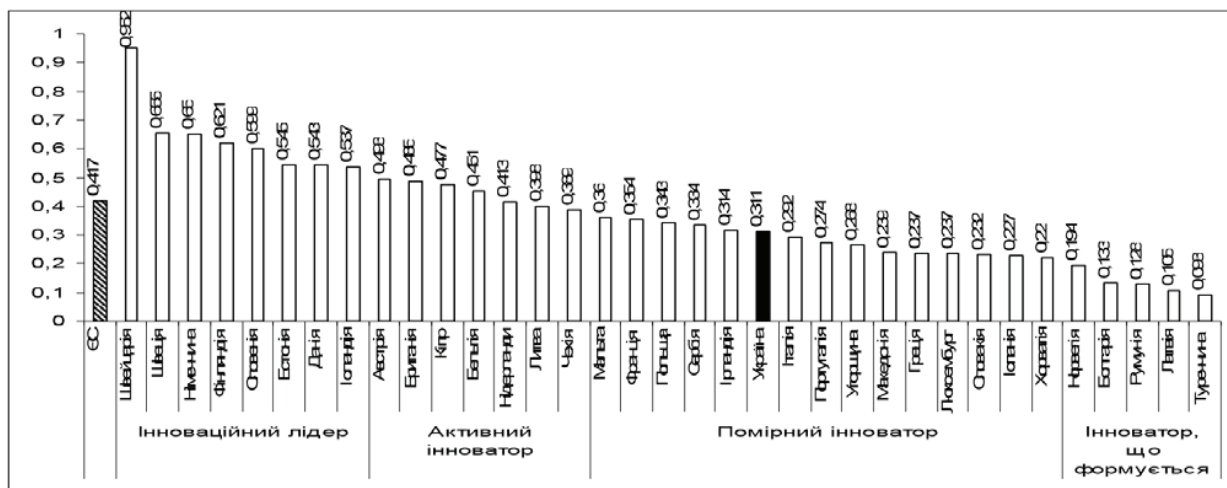

Рис. 2. Місце України серед європейських країн за індексом «Інвестиції фірм» [3]

винених країнах інститут держави використовує переважно непрямі методи стимулювання інноваційної діяльності, а приватні інвестиції становлять найбільш високу питому вагу в загальному обсязі інвестицій у інновації. У країнах ОЕСР найважливішими з інструментів непрямого стимулювання інвестицій у науково-дослідницьку діяльність є податкові й амортизаційні пільги.

Комерціалізація інновацій є найбільш складним етапом інноваційного процесу. На цьому етапі необхідним є забезпечення широкого спектра доступних джерел фінансування процесу, спрямованого на досягнення економічного ефекту від реалізації науково-технічних чи соціальних інновацій. Але процес комерціалізації є досить ризиковим, тому тут доречні державні фінансові гарантії для комерційних банків, що надають кредити інноваційно орієнтованим суб'єктам господарювання, або розвиток тих видів фінансової діяльності, що мають цільову орієнтацію на досягнення високих прибутків за високих ризиків, зокрема венчурного фінансування.

Система фінансового забезпечення інноваційної діяльності повинна враховувати макроекономічні, політичні та інші чинники, в тому числі стан та тип фінансової системи у кожній конкретній країні. Високі інвестиційні ризики втрати вкладеного капіталу, притаманні інвестиційній діяльності, створюють бар'єри для приватних інвестицій у цю сферу. Значний рівень ризику та необхідність значних фінансових витрат, які супроводжують інноваційну діяльність, обмежує коло підприємств, здатних до повноцінної реалізації програм інноваційного розвитку. До макроекономічних ризиків, які ускладнюють фінансування інноваційної діяльності у країнах з ринками, що формуються, відносяться фінансова нестабільність і слабкість фінансового сектора. Це обмежує доступ до зовнішніх джерел фінансування інноваційної діяльності та робить його вартість зависокою. Такі

причини й обумовили необхідність розроблення концептуальних засад фінансового забезпечення інноваційної діяльності в Україні [3].

Подолання фінансових ризиків, пов'язаних із здійсненням інноваційної діяльності, можливе на основі:

- концентрації капіталу та диверсифікації портфеля інноваційних проектів (спеціалізовані інноваційні фонди, банки розвитку з державною та змішаною формою власності);
- перекладання інноваційних ризиків на сторону, яка має достатній потенціал фінансової стійкості (державні програми фінансової підтримки інновацій, потужні підприємства, ТНК) або може надати гарантії під ІД.

Концептуальною основою фінансового забезпечення інноваційної діяльності в Україні має бути принцип концентрації (зосередження) державної підтримки на фінансуванні ІД підприємств на початкових етапах інноваційного процесу. До потенційного кола можливих реципієнтів державної фінансової підтримки на перших етапах інноваційної діяльності доцільно включити фінансово вразливі інноваційні малі спеціалізовані підприємства, які беруть на себе найвищі фінансові ризики. На завершальних етапах ІД державну підтримку доцільно надавати великим підприємствам, які мають потенціал щодо експансії інноваційних продуктів на ринках.

В останні роки загальний обсяг фінансування інноваційної діяльності (зокрема по промисловості України) формувався в основному за рахунок власних коштів та меншою мірою – за рахунок кредитів банків. Бюджетні ресурси, кошти вітчизняних та іноземних інвесторів відігравали несуттєву роль, хоча витрати держави на наукові дослідження, особливо на фундаментальні, були визначальними.

Між тим, досвід окремих країн, зокрема, Білорусі, Фінляндії, Південної Кореї та деяких інших, які ще в 90-ті роки минулого століття навіть не сприй-

мались світовою спільнотою як такі, що можуть досягти істотних зрушень в інноваційному розвитку, вже на кінець першого десятиліття XXI ст. змогли суттєво змінити ситуацію на краще лише завдяки раціональній державній інноваційній політиці. Понад те, дві останні із зазначених країн увійшли в число світових лідерів з інноваційного розвитку. Уже в 2004 р. Всесвітній економічний форум у Давосі визнав Фінляндію другою в рейтингу конкурентоспроможних країн [3].

Поряд із бюджетною та кредитною підтримкою варто здійснювати цілеспрямовану політику щодо збільшення власних коштів у фінансуванні інноваційної діяльності. Насамперед ідеться про стимулюючі заходи у податковій сфері, які дають бізнесу змогу накопичувати ресурси для інновацій:

- звільнення від оподаткування прибутку, який спрямовується на розвиток підприємства на інноваційній основі, що дасть змогу розширити можливості здійснення інвестування за рахунок власних джерел і сприятиме заохоченню суб'єктів господарювання до інноваційної діяльності;

- надання можливості підприємствам застосовувати норми прискореної амортизації в разі впровадження ними інноваційних проектів. Зокрема, з метою стимулювання інновацій на підприємствах доцільно дозволити амортизувати вартість інноваційних основних засобів і нематеріальних активів у перші три роки їх використання (перший рік – 50%, у наступні два – 25%).

Висновки з проведеного дослідження. Проведені дослідження дозволили зробити висновок, що до основних загроз інвестиційно-інноваційній безпеці відносять:

- недостатнє використання можливостей виходу українських компаній на міжнародні ринки капіталів та технологій;

- невідповідність мотивів інвестиційної діяльності ТНК потребам структурної перебудови України;

- монополізація стратегічних галузей, що з однієї сторони обмежує доступ іноземних інвесторів, як наприклад, автомобілебудування, з іншої сторони монополізація галузей іноземним капіталом робить економіку залежною, а значить керуваною ззовні;

- відсутність комплексної інвестиційно-інноваційної стратегії;

- обмеженість доступу до фінансових, технічних і технологічних та інформаційних ресурсів;

- відсутність ефективних механізмів трансформації тимчасово вільних коштів фізичних та юридичних осіб в інвестиції;

- регіональні та галузеві диспропорції у вкладенні капіталу в різних його формах;

- безпрецедентне погіршення інвестиційного клімату, обумовлене як окупацією Автономної республіки Крим, військовими діями на сході країни, наслідками економічної депресії і невизначеними

перспективами зростання економіки, так і проблемами наростання рівня корупції, гальмування реформ та зниження дієздатності й прогнозованості політики держави. Це змушувало приватні компанії відмовлятися або відкладати на майбутні періоди реалізацію інвестиційних проектів.

Для орієнтації на досягнення інвестиційно-інноваційної безпеки як підсистеми економічної безпеки необхідно реалізувати такі стратегічні імперативи подальшого розвитку:

- створення умов для переходу до інвестиційно-інноваційної моделі розвитку економіки, стимулювання залучення приватних інвестицій;

- формування стійкої та ефективної інституційної структури, що забезпечує стабільні умови виконання організаційно-управлінських функцій;

- удосконалення методології розроблення, оцінювання та відбору інвестиційних та інноваційних проектів, а також визначення принципів та механізмів державного інвестування для реалізації проектів, які потребують державної фінансової підтримки;

- визначення пріоритетних для надання державної фінансової підтримки інвестиційних проектів, спрямованих на розвиток експорторієнтованого та імпортозамінного виробництва, високотехнологічної конкурентоспроможної продукції, розвиток інфраструктурних і базових секторів економіки, об'єктів електроенергетики, які виробляють електричну енергію з використанням альтернативних джерел енергії;

- трансформування структури економіки країни та регіонів, зокрема, для переходу на випуск наукоємної продукції, створення надійних фінансових умов для забезпечення інвестування інноваційних проектів;

- перехід від декларативної форми захисту інвесторів до дієвої системи нормативно-правового регулювання інвестиційно-інноваційної сфери, розвиток державно-приватного партнерства;

- оптимізація податкових відрахувань: перехід від суто фіскальної функції податкової системи до дієвої регулюючої.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Б.В. Заремський. Стратегічні імперативи розвитку національних інноваційних систем в контексті глобалізації // Заремський Б.В. / Ефективна економіка [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.m.nauka.com.ua/?op=1&j=efektyvna-ekonomika&s=ua&z=2393>

2. Дурицька Г.В. Інвестиційно-інноваційна безпека країни в умовах транснаціоналізації // Дурицька Г.В. / Фінансовий простір. - №2 (18). 2015. С. 305-309.

3. Інноваційна Україна 2020: національна доповідь / за заг. ред. В.М. Гейця та ін. ; НАН України. – К., 2015. – 336 с.